

agitur, vi cujus matrimonium dissolvi poterat apud Judæos, ante legem scriptam non exstis, nec tempore legis ad gentiles respexisse, quia nihil probat illam talem extensionem habuisse.

Nunc autem, cum Christus, per legem universalem, matrimonium ad primævam firmitatem reducerit, libellus repudii vinculum matrimonii non dissolveret, nec apud Judæos, nec apud gentiles, ac consequenter qui uxorem in infidelitate dimisisset, ad eam post conversionem redire teneretur, saltem si pacifice cum illo habitare consentiret, *juxta mox dicenda.*

§ III. — An Matrimonium infidelium dissolvi possit.

Quæstio non est an matrimonium infidelium dissolvi possit, si uterque ad fidem convertatur; certum est enim matrimonium in infidelitate legitime contractum manere firmum ac indissolubile, cum uterque conjux ad fidem convertitur.

Si vero una pars tantum ad fidem Christi convertatur, et altera, licet infidelis, cum ea pacifice habitare consentiat, manet adhuc conjugii vinculum: item si pars fidelis per legitimam dispensationem cum infideli contraxerit. Difficultas igitur in eo consistit, an videlicet, si, matrimonio in infidelitate contracto, una pars ad fidem convertatur, et altera cum illa pacifice cohabitare nolit, matrimonium dissolvi possit. Ratio dubitandi desumitur ex sequentibus B. Pauli verbis, I Cor. VII, 15: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Certum est in verbis antecedentibus sermonem esse de matrimonio infidelium, quorum unus fit Christianus: petitur ergo an in versu 15 Apostolus, per verbum *discedat*, solam habitationis separationem, an vero vinculi conjugalis dissolutionem intelligat. Plurimi recentiores theologi contendunt B. Paulum ibi de sola cohabitationis separatione locutum esse; at hæc sententia orta est circa medium decimi octavi sæculi, occasione Judæi et Borach-Levi, qui ad fidem Christianam

conversus, et uxore ejus cum ipso habitare nolente, petiit ut facultas alteram ducendi sibi concederetur. D. de Fitz-James, episcopus Suessionensis, eam denegavit, anno 1756, per suum officialem. Borach-Levi ad curiam Parisiensem appellavit; sed ab ea, post longam discussionem, dejectus est, anno 1758, et ad vitam cælibem damnatus, donec constaret mortuam esse priorem ipsius conjugem.

Sententiam episcopi Suessionensis et curiæ Parisiensis tota Janseniarum turba amplexa est: ei subscripserunt *Rondet, Bible de Vence, dissertation sur le Mariage des infidèles*, Theologia Lugdunensis, card. de la Luzerne, *Instructions sur le Rituel*; in eam propendit Theol. Rothom. Cæteri vero sententiam oppositam tenent, cum quibus sit

PROPOSITIO.

Vinculum Matrimonii in infidelitate contracti, si unus ad fidem Christianam convertatur et alter rogatus cum illo pacifice habitare nolit, dissolvi potest.

Prob. Illa sententia habenda est ut certa, quæ Scripturæ sacræ, traditioni, theologorum doctrinæ et summorum Pontificum praxi consentanea est: atqui talis est sententia quæ tenet vinculum conjugii in casu a nobis exposito dissolvi posse.

1º *Scripturæ sacræ magis consentanea est.* Postquam enim Apostolus dixit, *si discedit, discedat*, subjungit: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*: at si vinculum conjugii dissolvi non possit, posteriora hæc verba nullum habent sensum; vel enim significant vinculum non esse mansurum, vel habitationem non esse servandam: verum posterius dici non potest; etenim patet altera parte dissentiente, nullam superesse servitutem cum illa habitandi; sed dura remaneret servitus, si vinculum nihilominus servandum esset. Ergo 1º.

2º *Traditioni.* Dicunt namque adversarii Gratianum, qui hanc doctrinam exprimit in Decreto, parte 2, causa 29, quæst. 2, primum induxisse opinionem quam omnes tenuere: ergo, saltem ab hoc tempore, nempe a medio

duodecimi sæculi, doctrina nostra universaliter admissa est. Innocentius III, in lib. 4 Decret., tit. 19, cap. 7, relatus, eandem doctrinam sic enuntiat: « Si enim alter » infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, » altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini » nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei » cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si vo- » luerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus quod » ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat*, etc. » Ergo 2°.

3° *Theologorum doctrinæ*. Fatentibus adversariis, theologi et canonistæ fuerunt moraliter unanimis a tempore Gratiani usque ad factum Borach-Levi, in admittenda hæc sententia, et etiam nunc communissime eam admittunt. Ergo 3°.

4° *Summorum Pontificum praxi*. Bened. XIV testatur, de Synodo dicec. l. 3, cap. 21, n. 3, 1° Pium V declarasse infidelem plures uxores habentem et ad fidem conversum, eam in legitimam uxorem retinere posse quæ cum illo convertitur et baptizatur, licet non primam, aliis dimissis; 2° Gregorium XIII concessisse missionariis apud infideles degentibus facultatem dispensandi cum infidelibus conversis ab obligatione petendi consensum partis infidelis, quæ, cum sit absens, interpellari non potest, et concedit licentiam statim ad alias nuptias transeundi; 3° in lib. 6, n. 3, dicit se ad B. Petri cathedram evectum, similem concessisse facultatem; 4° plures refert sacræ Congreg. concil. resolutiones eodem sensu expressas. Ergo.

Non licet ergo *parti conversæ ad alia vota transire, priusquam infidelis interpellatus renuat pacifice cohabitare*, nisi propter absentiam vel aliam causam interpellari nequeat, et Pontificia dispensatio super hac interpellatione obtineatur.

Pars autem infidelis reputatur nolle cum fidei pacifice cohabitare, juxta verba Innocentii III, 1° si nullo modo cohabitare velit; 2° si nomen veri Dei blasphemis insequatur, et 3° si alterum conjugem ad peccatum mortale inducere tendat.

Vinculum matrimonii probabilius non solvitur ipso conversionis vel baptismi unius partis facto, sed eo momento quo secundum initur matrimonium. Ita, referente *Benedictus XIV*, de Syn. dicec., l. 6, cap. 4, n. 4, pluries Congr. concil. declaravit.

Idem Bened. XIV, constitutione diei 16 septembris 1747, Bullar. t. 3, ut sacrilegum proscripsit abusum quo Judæi ad fidem conversi, libellum repudii dabant uxoribus adhuc infidelibus: 1° quia Christus, indulgentiam per Moysen concessam supprimendo, matrimonium ad primam institutionem suam revocaverat; 2° quia Judæi sacro baptismate abluti, ad gentem Hebræam jam non pertinent.

§ IV. — An Matrimonium dissolvi possit apud Christianos propter unius conjugis adulterium.

Certum est apud Græcos recentiores æstimari vinculum matrimonii propter unius conjugis adulterium solvi posse. Quidam opinantur hanc sententiam apud eos semper viguisse: *Arcudius*, in Concord. eccl. Occident. et Orient., conatur demonstrare eosdem a majorum suorum doctrina recessisse.

Inter Latinos, *Cajetenus*, *Catharinus*, *Erasmus*, alique plures contendunt litteris sacris et traditione non demonstrari matrimonium propter unius adulterium dissolvi non posse. *Lutherus* et *Calvinus* aperte docuerunt vinculum matrimonii in casu adulterii dissolvi posse; ipsorum sententiæ subscripsit doctor *Launoy*.

PROPOSITIO.

Matrimonium Christianorum dissolvi non potest quoad vinculum, propter unius adulterium.

Prob. Illa propositio certo tenenda est quæ probatur Scriptura sacra, conciliis et testimoniis Patrum: atqui talis est propositio nostra.

1° *Probatur Scriptura sacra*. Marc. x, 11: *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium com-*

mittit; et Luc. XVI, 15: *Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, mœchatur, etc.*; I Cor. VIII, 10, 39, et Roman. VII, 2. Verba hæc generalia sunt, et casum adulterii non excipiunt.

2° *Concilium*. In Decreto ad Armenos, Eugenius IV dicit: « Quamvis ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere » fas est, cum vinculum matrimonii legitime contracti » perpetuum sit. »

Concilium Trid., sess. 24, can. 7, sic se habet: « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta » Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse » dissolvi.... anathema sit. » Advertendum est patres concilii, rogantibus Venetorum legatis, verba sua ita composuisse ut Græcos anathemate non percuterent (Palav. l. 22, c. 4, n. 27): attamen propositionem nostram æquivalenter docent, licet non definiant illam esse de fide. Ergo.

3° *Sanctis Patribus*. Non pauci quidem citantur Patres pro sententia Græcorum et Protestantium; sed multo plures antiquiores et fide digniores in gratiam doctrinæ nostræ referuntur, ut *Hermas, S. Justinus, Athenagoras, S. Clemens Alexand., S. Chrys., S. Hier., S. Aug., etc.*, quorum testimonia hic referre longius esset. Ergo.

Solvantur objectiones.

Obj. 1°. Christus, Matth. XIX, 9 dixit: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem et aliam duxerit, mœchatur; qui et dimissam duxerit, mœchatur*: ergo propter adulterium licet uxorem dimittere.

R. Nego conseq. Nam 1° exceptio *nisi ob fornicationem*, in verbum *dimiserit* cadit, non vero in sequentia verba, *et aliam duxerit*, adeo ut sensus sit: vir non potest dimittere uxorem suam, nisi ob fornicationem, et si eam dimittat, alteram ducere non potest. 2° *Evangelistæ Marcus et Lucas*, in textu correspondente, omissa fornicationis causa,

generatim affirmant eum qui, dimissa uxore sua aliam ducit, mœchari. Textus autem Scripturæ alii per alios explicandi sunt. Unde *S. Aug.*, l. 1 de Conjug. adult., cap. 11, sic habet: « Quoniam fas non est ut Evangelistas » de re una loquentes... dissentire dicamus, restat ut Mat- » thæum intelligamus eandem tenuisse sententiam, ut » omnis qui dimittit uxorem suam et ducit alteram, mœ- » chari minime dubitetur. » Ita multi alii Patres, ut *S. Ambros., S. Basil., S. Chrysost., etc.* 3° Non privato iudicio, sed traditione et auctoritate Ecclesiæ genuinus Scripturæ sensus exquirendus est: at concilium Tridentinum definiit Ecclesiam non errare cum docuit et docet vinculum matrimonii propter fornicationem alterius conjugis dissolvi non posse, hancque doctrinam vocat *Evangelicam et Apostolicam*: ergo eo sensu intelligenda sunt verba nobis objecta.

Inst. 1° Christus respondebat Pharisæis eum interrogantibus an liceret uxorem dimittere: porro Pharisæi habebant in mente dimissionem cum libello repudii, quæ vinculum matrimonii solvebat: ergo eodem sensu Christus adhibere debuit verbum dimittere.

R. Nego conseq. Duo enim Pharisæi petebant a Christo videlicet, 1° an liceret uxorem *ex quacumque causa dimittere*, et 2° aliam ducere. Ad prius, dicit non dimittendam esse nisi ob gravem causam, puta ob fornicationem; et ad posterius, negat licere, ea dimissa, aliam ducere, quia facultatem repudii sustulerat: certe clara est ista responsio et Pharisæorum interrogationi optime congruit. Ergo.

Inst. 2° Si præfata Christi verba sic intelligenda sint, sola fornicatio seu adulterium erit causa separationis quoad torum et habitationem: attamen plures sunt aliæ causæ: ergo.

R. Nego maj. 1° Adulterium est præcipua causa separationis quæ fit in conjugio; 2° est sola causa separationis quæ fit jure matrimoniali in perpetuum et sine ulla spe reditus: idcirco Christus respondens Pharisæis, eam allegat; sed alias causas omni societati communes, v. g., sævitias et verbera non excludit. Ergo.

§ V. — An vinculum Matrimonii per solemnem religionis professionem solvi possit.

Non agitur de matrimonio rato et consummato; apud omnes constat illud per professionem religiosam solvi non posse.

Quæstio est igitur de solo matrimonio rato et non consummato. Certum est adhuc matrimonium istud solvi non posse per vota simplicia, quæcumque sint, nec per sacrorum ordinum susceptionem, nec *a fortiori* per ingressum in religionem aut per receptionem habitus sacri. Status ergo quæstionis ad hoc reducitur, an scilicet matrimonium ratum et non consummatum per solemnem religionis professionem dirimatur.

Negant Protestantes et plerique Jansenistæ, inter quos *Tabaraud*, qui, in libro dicto, *Principes*, etc., ausus est affirmare concil. Trid. sibi contradixisse, docendo ex una parte matrimonium esse indissolubile, et definiendo, ex altera parte, illud per solemnem religionis professionem solvi posse. Sententiam oppositam tenent universi catholici.

PROPOSITIO.

Vinculum Matrimonii rati et non consummati per solemnem religionis professionem solvitur.

Prob. 1° Concil. Trid., sess. 24, can. 6: « Si quis dixerit » matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit; » igitur propositio nostra nullatenus a catholico rejici potest.

Prob. 2° jure canonico. Lib. 3 Decretal., tit. 32, cap. 2, Alexander III definit unum conjugem, altero etiam repugnante, eligere posse monasterium, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos, et alteri remanenti licitum esse ad secunda vota transire. Innocentius III, eodem libro, ac titulo, cap. 14, dicit: « Nos tamen nolentes » a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui res » pondere consulti antequam matrimonium sit per carna-

» lem copulam consummatum, licere alteri conjugum, » reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod » reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus observandum. » Antea igitur eadem doctrina a summis Pontificibus docebatur, cum Innocentius III dicat se a prædecessorum suorum vestigiis declinare nolle. Ergo 2°.

Prob. 3° ratione. Saltem a tempore Alexandri III, anno 1181 defuncti, in universa Ecclesia catholica firmatum et creditum est matrimonium ratum et non consummatum per solemnem religionis professionem dissolvi: at, juxta principium *S. Aug.* ubique receptum, « quæ sunt contra » fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec » facit (Ecclesia). » Aliquid tamen contra fidem et bonos mores approbasset, si vera non esset propositio nostra. Ergo 3°.

Ratio autem cur matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi possit, non vero matrimonium consummatum, repetenda est 1° a voluntate Christi per traditionem nobis transmissa et auctoritate Ecclesiæ notificata; 2° a natura hujusmodi conjugii; cum enim conjuges eadem caro nondum facti fuerint, incarnatio Christi non repræsentatur, sed tantum unio spiritualis ejus cum Ecclesia: atqui hæc repræsentatio non tollitur per professionem religionis, siquidem sponsi, licet quoad vinculum separati, mutuo amore nihilominus devinciri possunt; vel dici potest unionem spirituales, per mortem spirituales, sicut unionem carnalem, per mortem carnalem, dissolvi posse: *ita multi theologi*; 3° ex appositione conditionis saltem jure ecclesiastico statutæ, *nisi vota religionis emiserim*; in ea hypothesi vinculum incipit existere in momento consummationis matrimonii.

Hinc matrimonium, juxta multos theologos, per solemnem religionis professionem jure divino, id est exceptione ab ipso Christo in lege circa matrimonii indissolubilitatem apposita dissolvitur, sive professio religiosa solemnitas etiam in primis Ecclesiæ sæculis exstiterit, ut quidam volunt, sive Christus eam respexerit tantum ut futuram; alii non

pauci contendunt illud jure naturali, defectu scilicet conditionis appositæ, dissolvi; alii denique jure ecclesiastico, et hæc ultima sententia videtur communior ac probabilior.

Alexander III, loco citato, cap. 7, duos post initum matrimonium concedit menses ad deliberandum de ingressu religionis vel de matrimonio consummando.

Vinculum matrimonii per solam professionem solvitur: sponsus igitur in sæculo relictus expectare tenetur donec compleatur annus novitiatus, et tunc exigere potest ut alter profiteatur vel ad se revertatur.

Cum, propter leges civiles nunc exstantes, nulla probabilius emitti possint vota solemnia apud nos, matrimonium ratum et non consummatum per hanc viam solvi non potest. Præterea rarissime inveniuntur casus hujus generis: igitur plures difficultates ad hanc questionem attinentes consulto omittimus.

§ VI. — An matrimonii vinculum solvi possit per dispensationem summi Pontificis.

Certum est matrimonium consummatum sic solvi non posse. De solo igitur matrimonio rato et non consummato quæstio moveri potest. Duplex hac de re est theologorum opinio.

Alii namque facultatem istam summis Pontificibus tribuunt, et his præcipue rationibus nituntur: 1º exemplo plurium summorum Pontificum qui in hoc dispensarunt, nempe Martini V, Eugenii IV, Pauli III, Pii IV, Gregorii XIII, Clementis VIII et Urbani VIII, etc.; 2º propositione præcedenti, matrimonium enim ratum per solemnem religionis professionem dissolvitur: atqui summus Pontifex in solemnem religionis professionem dispensare potest: ergo a fortiori super matrimonio rato et non consummato; 3º ratione: Hæc, inquiunt, potestas regimini Ecclesiæ utilis est, ergo ipsi a Deo fuit concessa per hæc verba: *Quodcumque solveris, etc.*, Matth. XVI, 19, quia hæc verba, cum sint generalia, ad omne vinculum solubile extenduntur: atqui vinculum matrimonii non con-

summati est solubile, ut ex propositione præcedenti constat: ergo.

Alii vero multi hanc facultatem summo Pontifici denegant: 1º quia Christus generaliter et sine ulla restrictione dixit, Matth. XIX, 6: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* 2º Quia nullus citatur Pontifex qui talem sibi attribuerit potestatem ante Martinum V. Si tamen summi Pontifices eam a Christo accepissent, numquid per quatuordecim sæcula illam non exercuissent, aut nulla hujusmodi actuum remaneret vestigia? 3º Plures summi Pontifices agnoverunt se talem non habere potestatem. Vide *Billuart, Dens, etc.*

Quidquid sit de illa potestate respectu summi Pontificis, certum est episcopos eam non habere.

§ VII. — De separatione quoad torum et cohabitationem, seu de divortio improprie dicto.

De fide est Ecclesiam non errare docendo matrimonium dissolvi posse quoad torum et habitationem, remanente vinculo: Sic enim se habet concil. Trid., sess. 24, can. 8: « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum, ob multas causas, » separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad » habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse » decernit; anathema sit. » Idem habetur in jure canonico, l. 7 Decretal., tit. 19, de Divortiis.

Sub duplici respectu hæc separatio spectari potest, theologice scilicet et civiliter.

P. I. — De separatione conjugum theologice spectata.

Constat illam separationem licite fieri ob multas causas quæ ad tres revocari possunt.

1º Ob adulterium: hanc causam ipse Christus assignavit, Matth. v, 32: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham.* Item apud eundem Evangelistam, XIX, 9, et Marc. x, 11. Tota traditio et universæ scholæ catholice hos textus saltem de separatione corporum intellexerunt.

Per fornicationem non solum intelligitur adulterium, sed omnis concubitus illicitus, ut sodomia et bestialitas, quia per hos actus fides conjugalis frangitur; non vero tactus, amplexus, nec pollutio, quia in his casibus fides conjugalis læditur quidem, sed non omnino violatur.

Uterque conjux eandem habet facultatem alterum, fornicationis causa, dimittendi, sed ad id non tenetur, quia injuriam sibi illatam condonare potest. Vir tamen uxorem in commercio adulterii viventem retinere non potest, nisi majus prævideat malum ex dimissione ejus proventurum, quam ex conservatione unionis, quod non raro accidit. Caveat tamen ne videatur crimini ejus consentire. Eo sensu applicanda sunt verba Prov. XVIII, 22: *Qui tenet adulteram, stultus est et impius*. Pœnitentem igitur et amplius non peccare promittentem retinere potest, non vero promittere nolentem, nisi per exceptionem, ob incommoda prævisa. Non ita est de muliere respectu viri, ut evidens est: communiter illi consulendum est, e contra, præsertim si exstant liberi, ut separationem ab illo propter adulterium non petat, sed amore, patientia, longanimitate, precibus et virtutis exemplo ad meliorem frugem eum adducere conetur.

Ob unicam fornicationem conjux fidelis alterum quantumvis pœnitentem in perpetuum dimittere potest et nunquam recipere; imo potest perpetuam castitatem vovere, et si divortium legaliter pronuntietur, religionem solemniter profiteri vel Ordines sacros suscipere.

Quædam tamen necessariae sunt conditiones ut separatio propter adulterium licite fiat, scilicet: 1º ut adulterium certo commissum fuerit; injustum quippe foret aliquem jure certo spoliare ob culpam dubiam; 2º ut fuerit voluntarium; unde, si mulier fuisset vi oppressa, vel si bona fide credens maritum esse mortuum, alii nupisset, non daretur locus separationi; 3º ut non sit mutuum, quia tunc existeret compensatio; 4º ut alteri non sit imputabile, quia illud suasit vel illi consensit, vel, si de muliere agatur, quia vir, commercium ejus sciens, non improbavit nec impedivit cum potuisset; 5º ut crimen

non fuerit condonatum vel expressis verbis, vel actum conjugalem exercendo post ipsius cognitionem adeptam. Vide prima capita tituli *de Divortiiis*, superius citati.

Commercium ante matrimonium habitum et post illud detectum non esset causa separationis; etenim haberi non posset ut actus infidelitatis.

2º Secunda causa separationis inter conjuges est grave periculum animæ vel corporis, videlicet 1º hæresis vel apostasia a fide, causa 28, quæst. 1, c. 6, et Decretal. 3, tit. 3, cap. 21. Unus aut alter actus hæresis non sufficeret; requiritur habitus vel adhesio externa sectæ hæreticæ. 2º Sollicitatio ad peccatum, v. g., ad nefandum sodomiae crimen, ad adulterium, ad furtum, etc. 3º Sævitiæ, verbera immoderata, continua jurgia, convicia, odium implacabile et alia quæ, habita ratione personæ et qualitatum ejus, judicio viri prudentis reputanda sunt gravia, Decret. lib. 2, tit. 13, cap. 8 et 13. Ira transiens, leves rixæ, percussio gravis, sed ex perturbatione insolita, non essent causæ sufficientes separationis. 4º Prodigalitas rei domesticæ, honorum conjugis et liberorum dissipatio, cui remedium afferri non potest, legitimum daret locum separationi. 5º Insidiæ ad mortem vel ad mutilationem tendentes, periculum morbum contagiosum contrahendi, etc.

In cunctis casibus istis separatio ex natura sua non est perpetua; causa enim sublata et debita satisfactione redita, conjux innocens ad alium redire vel illum recipere tenetur, ac consequenter religionem ingredi non potest.

3º Tertia causa legitimæ separationis est mutuus sponсорum consensus, nempe 1º quoad torum ad tempus, juxta hæc B. Pauli verba, I Cor. VII, 5: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*; 2º quoad habitationem et in perpetuum, ut vitam perfectiorem amplectantur, vel uterque religionem ingrediendo, vel unus religionem ingrediendo, et alter in sæculo manens, perpetuam castitatem publice vovendo, dummodo incontinentiæ non sit suspectus; Decretal. l. 3, tit. 32, cap. 4 et 8: vel maritus Ordines sacros suscipiendo, uxore continentiam profitente in aliqua religione

etiam non approbata, aut publice in sæculo, si incontinentiæ non fuerit suspecta. *Ibid.* cap. 5.

Queritur 1° an separatio inter conjuges privata auctoritate fieri possit.

R. 1°. Quoad torum fieri potest: 1° ex mutuo consensu, secluso incontinentiæ periculo; 2° si adulterium certo et voluntarie fuerit commissum, conjux fidelis ex tunc et in perpetuum jura matrimonii deegare potest.

R. 2°. In casu atrocium scævitiarum, sponsus innocens consilio confessarii in locum tutum statim fugere potest, et quando experientia constat conjuges pacifice secum habitare non posse sine periculo salutis, possunt, ex mutuo consensu, et approbante episcopo aliove superiore ecclesiastico, vivere separati et ad Ecclesiæ sacramenta admitti, si non timeatur scandalum. A fortiori manere possunt separati, ex mutuo consensu, ob rationabilem causam, qualis esset negotiorum gestio, longum iter suscipiendum, etc.

R. 3°. His casibus exceptis, separatio quoad habitationem licite fieri non potest sine judicis sententia, 1° ob scandalum inde proveniens et periculum ne hujusmodi separationes sæpius fiant; 2° quia agitur de infligenda pœna gravi et publica. Excipiunt quidam auctores nisi publicitas causæ sententiæ judicis æquivaleat.

Queritur 2° cujus sit sententiam separationis ferre?

R. 1°. Concilium Trid., sess. 24, cap. 12, anathemate percussit eos qui dicerent *causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos*. De fide est, ergo causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos, videlicet ad officiales, et eorum defectu ad episcopos pertinere: at separatio conjugum certe est causa hujus generis. Unde in plerisque regionibus catholicis ad officiales defertur; sic olim in Gallia judicabatur, et sententia officialis canonicè pronuntiata pro utroque foro valebat, principibus in hoc consentientibus. Negari quippe non potest prædictas causas, in quantum ad societatem civilem spectant, ad potestatem sæcularem pertinere: igitur, nisi princeps aliud expresse vel tacite ordinaverit, judices sæculares eas ad

tribunalia sua evocare possunt, et sententia ecclesiastica nullam habet vim in foro civili.

Hinc, sub hoc prætextu, parlamenta longe ante publicarum rerum conversionem, jurisdictionem ecclesiasticam sæpissime lacesserunt eamque læserunt, episcopis incassum adversus istiusmodi vexationes reclamantibus. Tandem tribunalia ecclesiastica, in turbatione generali, fuerunt destructa, et jurisdictio contentiosa officialitatum cessavit. Ex tunc episcopi gratiosam tantum per se aut per vicarios generales exercent jurisdictionem, id est, si causæ matrimoniales ad eos deferantur, per modum decisionis doctrinalis statuunt quid, juxta conscientiæ regulas, licite fieri possit aut debeat. In casibus dubiis ad eos recurrendum est; ubi vero causa separationis adeo clara est ut nullum sit dubium, ex solo prudentis confessarii aut parochi suffragio ad separationem civilem procedere licet, et conjuges sic legaliter separati, propter causas justas et evidentes, ad sacramenta Ecclesiæ publice admitti possunt.

Queritur 3° an, marito domicilium mutante, uxor eum sequi teneatur.

R. Tenetur, quia vir caput est mulieris, nisi forte 1° continuo vellet vagari; vel 2° uxor ex itinere grave periculum animæ vel corporis incurreret; vel 3° maritus absque necessitate in regionem valde remotam migrare vellet; vel 4° aliter inter eos conventum fuisset ante matrimonium; et etiam in hoc ultimo casu, si gravis necessitas, v. g., insalubre cœlum, maritum in alium locum vocaret, mulier ordinariè eum sequi teneretur. Ita *Dens*.

Queritur 4° an conjuges in religionem ex mutuo consensu ingredi possint.

R. Si uterque religionem ingressus, simul profiteatur, nulla est difficultas: si vero unus in sæculo remanens, sine fornicationis suspitione esse possit, puta, quia propectæ est ætatis et bonæ famæ, atque perpetuam castitatem voveat, alter monasterium ingressus, solemniter ex libero consensu ejus profiteri potest. Ita Alexander III, *Decretal.* lib. 3, tit. 32, cap. 1. Vir de consensu uxoris, religionem

ingredientis vel castitatem voventis, Ordines sacros suscipere potest : at si mulier esset adhuc junior, vel de incontinentia suspecta, religionem ingredi teneretur. Ita Alexander III, loco citato, cap. 1, et *Bened. XIV*, de Synodo diocæses., l. 13, cap. 12, n. 10 et seq., quæst. can. 254, 391 et 578.

P. II. De separatione conjugum civiliter spectata.

Quando divortium proprie dictum lege diei 31 martii 1803 fuit sancitum, *Portalis*, minister cultuum, totis viribus conatus est separationem corporum olim usitatam servare tanquam refugium pro infelicibus sponsis, qui legitimas habent causas separationis, et divortium religioni suæ contrarium petere nollent, hancque tanti momenti dispositionem obtinuit. Lex autem divortium permittens altera lege diei 8 maii 1816 revocata est, et sola remansit facultas separationem corporum, quæ separationem honorum importat, obtinendi.

Causæ separationis, lege statutæ, sunt : adulterium, sævitia et condemnatio ad penam infamantem.

1º *Adulterium*. Vir separationem petere et obtinere potest propter unicum adulterium uxoris, *Cod. civ.*, art. 229. Uxor vero eam obtinere nequit ob adulterium, nisi maritus concubinam in domo conjugali habeat, art. 230. Ratio differentia est, quod adulterium mulieris multo gravius sit crimen, præsertim ratione periculi putativos hæredes in familiam introducendi.

2º *Sævitia*. In art. 231 Codicis exprimuntur excessus, sævitia et injuriæ graves.

Nomine excessuum ii intelligendi sunt actus qui omnem excedunt mensuram, et vitam alterius conjugis in periculo constituunt. Sævitia simpliciter sunt quidam actus crudelitatis, qui tamen vitam in discrimen non adducunt. Injuriæ in solis verbis consistunt, et graves non reputantur, nisi in infamiam alterius conjugis tendant, probitatem ejus et morum integritatem lædentes. Gravitas earum a qualitate personarum et circumstantiis multum pendet :

idcirco judicium est decernere an graves vel leves habendæ sint. Injuriæ litteris tantum expressæ ex adjunctis reputari possunt graves. *Toullier*, t. 2, p. 41, n. 672.

Contra vero injuriæ graves in se judicari possunt leves, si mulier eas provocaverit, adulterium committendo, viros suspectos frequentando, maritum diceriis lacessendo, verberibus afficiendo, etc. *Toullier*, t. 2, n. 764.

3º *Condemnatio ad penam infamantem*; æquitas enim non sinit conjugem innocentem teneri sufferre infamiam quam alter culpa sua sibi struxit. Pœnæ autem infamantes sunt mors, perpetuæ trirèmes, deportatio, trirèmes ad tempus, reclusio, expositio publica, exsilium et degradatio civica; *Code pénal*, art. 7 et 8. Sed necesse est ut sententia sit irreformabilis : unde separatio obtineri non posset ob condemnationem per contumaciam, nec pariter ob condemnationem matrimonium antecedentem, etiamsi conjux innocens eam ignorasset.

Separatio conjugum ex mutuo consensu legaliter fieri non potest, *Cod. civ.*, art. 307; timuerunt enim legislatores ne frequentior fieret et innumeri inde nascerentur abusus, tum in cupidates liberius explendas, tum ad debita creditoribus non solvenda.

Nec aliæ in foro civili agnoscuntur separationis causæ, v. g., morbus venereus, nisi ex aliquibus circumstantiis haberi possit ut sævitia aut gravis injuria erga alterum sponsum.

Notandum conjuges, etiam per sententiam separatos, semper, tuta conscientia, in foro interno et externo coadunari posse; separationem vero honorum juridice pronuntiatam revocare non possunt nisi per novum contractum coram notario initum, juxta dispositionem *Cod. civ.*, art. 1451.

CAPUT TERTIUM.

DE SPONSALIBUS.

Sponsalia, a *spondendo* seu sponte promittendo sic dic-